

Motion

1977/78: 1499

av Bonnie Bernström m. fl.
om utbyggnad av barnomsorgen

1. Inledning

De stora samhällsförändringarna under 1900-talet har påverkat familjens villkor. Omflyttningarna från landsbygden till tätorter och städer med stor befolkningskoncentration har berört många. Utvecklingen mot en rörlig arbetsmarknadspolitik bygger på geografisk rörlighet. Miljöerna har blivit specialiserade för olika ändamål – arbetsplatser och bostäder har skilts åt. Hushållen har blivit allt mindre.

Aldrig tidigare i historien har dock svenska föräldrar i gemen haft en sådan möjlighet att tillgodose barnens och sina egna materiella behov som i dag. Under 1950- och 1960-talen väntade sig många att en materiell välståndsökning skulle lösa våra sociala problem och göra människor lyckligare. Välståndsökning underlättar för människor att ta itu med andra problem än mat och husrum. Dock måste vi tyvärr konstatera att vissa av orsakerna till dagens barn- och ungdomsproblem vuxit fram som en biprodukt till de förbättringar, som genomförts under bred enighet.

En högre bostadsstandard har vi fått till priset av större bostadsområden med sterila miljöer, långa avstånd, stressad trafiksituation. En längre utbildning för alla har vuxit fram utan att vi kunnat lösa de sociala problemen i skolan och utan att ha meningsfull sysselsättning att erbjuda alla efter avslutad utbildning. Kvinnorna har fått ökade möjligheter att gå ut i förvärvslivet utan att vi bejakat barnens rätt till en god omsorg. Dessa exempel räcker för att belysa varför många barn i dagens samhälle har det svårt.

Oroande rapporter kommer dagligen om barn som far illa, små barn som tillbringar dagarna i trappuppgångar eller köpcentra. Barn som efter skolan möts av en låst dörr hemma med en påse med mellanmål på handtaget. Barn som växer upp i otrygga hem och lever med både fysiskt och psykiskt våld.

Barn måste för att kunna känna trygghet växa upp i en trygg tillvaro. Barn liksom vuxna måste få självtillit genom att tränas att ta ansvar, genom att känna att någon tycker om dem, genom att känna respekt från alla vuxna och genom att mötas av realistiska och utvecklande krav. Föräldrar med god självkänsla, kunskaper om barn och ett gott förhållande till barnen kan ställa realistiska och utvecklande krav. De kan ge barnen trygghet och visa dem respekt.

Föräldrar som är osäkra i föräldrarollen, som känner sig misslyckade, som

slits mellan oförenliga krav eller som har dåligt samvete i förhållande till sina barn kan knappast lastas för att de inte orkar ge barnen den trygghet de inte själva känner. I stället är det lätt att försöka kompensera bristerna i förhållandet till barnen genom att bara ge prylar eller genom att bara ge efter.

Det stigande välbståndet bygger bl. a. på specialisering. Människors liv är i dag sönderstyckat i olika faser – generationerna lever mer åtskilda från varandra. Tidigare arbetade och bodde människor på samma ställe tillsammans med samma människor. Nu bor vi på ett ställe, arbetar på ett annat, har vårt föreningsengagemang eller vår fritidssysselsättning på ett tredje. Barnens kontakter med vuxna som känner dem och visar dem personligt intresse har blivit färre. Många barn saknar närvaro av gamla. Barnen är hänvisade till varandra utan att tillsammans som grupp – lekkamrater – ha några gemensamma band till vuxna. Det finns många gånger inga vuxna med naturlig anknytning som direkt kan delta i barngruppens liv, hjälpa dem att lösa konflikter och visa dem goda spelregler.

Moderna barn har att klara upp, att de å ena sidan lever vägg i vägg med ett stort antal människor utan att dessa människor angår varandra eller har några kontakter med varandra. Å den andra sidan upplever barn i massmedia närbilder från avlägsna och ofta dramatiska miljöer. Avlägsna mänskliga relationer kommer dem nära, nära existerande människor är avlägsna.

Uppfostran blir mer och mer ett expertområde. Barnomsorgen och skolan får lära barnen vad de skall växa upp till – det som barnen tidigare lärde sig genom att följa och lära av de vuxna i sin nära omgivning.

För barn och även för vuxna innebär goda relationer till många vuxna en trygghet. Om en vuxen sviker har man någon annan att vända sig till. För de vuxna innebär det möjligheter till hjälp och stöd – stöd som sedan kan komma barnen till del.

För att nå ett mänskligare samhälle krävs bl. a. en öppenhet och tolerans mot andra. Utan att vi själva är öppna kan vi inte kräva att andra skall vara det. Vi måste vara beredda att ge av oss själva och ställa upp för andra.

Barn kan skapa förutsättningar för denna öppenhet. Genom kontakten vi får med andra barns föräldrar. Genom att de kanske kan förändra mannens inställning från att vara karriärinriktad till att visa mer känslor, till att öppna sig mot andra föräldrar med barn osv.

Barn kan bidra till att öka gemenskapen mellan vuxna, göra arbetslivet och boendemiljön mänskligare. Utan debatten om barns behov hade aldrig diskussionen om arbetstidsförkortning och flexibel arbetstid fått den intensitet den har haft. trafiksanering i många bostadsområden aldrig kommit till stånd. Om vi i samhällsplaneringen tar större hänsyn till barnblir det också ett bättre samhälle för de vuxna.

Barnen har rätt till en meningsfull uppväxt som skall förbereda dem för ett liv som vuxna. En uppväxt som bidrar till att utveckla dem till harmoniska och självständiga människor. Tyvärr tycks i dag många barn och ungdomar

uppleva sin situation som hopplös. Många barn är otrygga. Delvis beror det på att vi vuxna inte släpper in barnen i de vuxnas värld. Att vi inte ger barnen ansvar och ställer realistiska krav på dem. Barn skall leka och inte belastas med att vara nyttiga, tycks var en allmän tes. Under åren i barnomsorgen och skolan lever barnen i en situation utan ansvar, utan att vara med i produktionen och utan del i avgörande beslut. Sedan kräver vi att de skall förstå vuxnas värderingar, ta ansvar för någonting de inte får vara med och bidra till, och vara tacksamma för samhällets satsningar för deras bästa som de inte ens har blivit tillfrågade om.

2. Utbyggnad av barnomsorgen

En god omsorg om våra barn kräver trygghet, möjligheter till självförverkligande och frihet för de vuxna, för dem som skall ge barnen goda uppväxtförhållanden. Utan trygghet, med dåliga möjligheter till självförverkligande och med en upplevelse av inskränkt frihet för de vuxna i samhället kan vi inte kräva att de skall kunna ge barnen just trygghet och möjligheter till självförverkligande. Inte heller att barnen skall uppleva en frihet och lära sig självständighet.

Det finns ungefär 2 miljoner barn under 17 år i Sverige. De flesta eller ca 25 % av dem lever i familjer med två vuxna. De flesta barnfamiljer har i allmänhet en hygglig bostadsstandard. Småbarnsföräldrar har dock genomsnittligt längre arbetstid än andra grupper.

Alla barn i åldrarna 7–16 år har plats i skolan men endast 14 % av barnen under 7 har plats i daghem och familjedaghem.

Rätten till meningsfull sysselsättning åt alla är en viktig trygghetsfråga och ställer krav på ordnad barntillsyn. Därför måste barnomsorgen byggas ut så att alla som vill ha kommunal barntillsyn får det. Det är både ett rättvisekrav och en fråga om trygghet för barn och föräldrar. Den överenskommelse som slutits mellan regeringen och kommunerna om 100 000 nya daghemsplatser måste ses som ett etappmål. En utbyggnad med denna omfattning innebär endast att 80 % av kommunernas uppskattade behov av barntillsynsplatser kommer att tillgodoses. Kommunerna bör ha skyldighet att ordna barnomsorg för alla som vill ha det.

Den kraftiga utbyggnaden av barnomsorgen som behövs får inte innebära att daghemmen blir barnparkeringsplatser. Kvalitetskravet får inte efterlämnas.

Kvaliteten inom barnomsorgen är inte enbart en fråga om personalresurser – hur viktig än personaltäteten är. Ett förändrat arbetssätt, större öppenhet mot samhället i övrigt, föräldrar som naturligt går in och hjälper till, mer flexibel övergång till skolan, förbättrad satsning på god barnkultur – allt detta är också viktigt för att berika verksamheten inom barnomsorgen.

En tillsynsform passar inte alla barn. Därför är det väsentligt med olika former. Vidare ökar därmed möjligheterna att tillgodose speciella krav såsom små grupper, hemspråksträning, önskan att integrera olika barn m. m.

I dag vet vi dock alltför litet om konsekvenserna för olika barn av att vistas inom olika tillsynsformer under olika långa tider. Det vore önskvärt att den sociala forskningen tog itu med en uppföljning av vad våra sociala reformer medfört, så att vi får ett bättre underlag för bl. a. val av omsorgsformer och andra insatser. Vilka barn är det som har ett "fattigt" ordförråd när de börjar skolan? Hur länge tål en treåring att verka i grupp? Vilken stimulans behöver en tvååring?

Föräldrar har olika önskemål om barnen skall vara på daghem eller i familjedaghem. Det är viktigt att samhället tar hänsyn till föräldrarnas önskemål. Är föräldrarna nöjda med barnens omsorgsform underlättas barnets anpassning till omsorgsformen.

Utbyggnaden av barnomsorgen har till stor utsträckning skett genom att större daghem har byggts som fristående anläggningar. Flera skäl talar emot en fortsatt ensidig utbyggnad på samma sätt. En allmän utgångspunkt bör vara, att barnen om möjligt även under den tid då samhället ansvarar för deras omsorg, kan vara i sitt eget bostadsområde och helst också tillsammans med sina egna kamrater. Det är också önskvärt att få till stånd en ökad integrering mellan olika åldersgrupper i bostadsområdena. Genom att bygga fristående anläggningar kan just integreringen av olika åldrar bli lidande.

En utveckling mot ökad satsning på lägenhetsdaghem och även daghem insprängda i radhusområden och villaområden är önskvärd. På detta sätt skulle också mindre enheter växa fram, vilket skulle underlätta en positiv utveckling av det inre arbetet inom barnomsorgen och också underlätta för föräldrarna att kunna ta en mer aktiv del i barnomsorgens verksamhet.

Barn inom den kommunala barnomsorgen kommer oftast endast i kontakt med yngre kvinnlig personal. Detta är olyckligt. Samtidigt vet vi att t. ex. många äldre som i dag kan vara isolerade, skulle välkomna kontakt med barn. Kommunerna bör därför försöka se till att t. ex. pensionärer kan få möjlighet att hjälpa till inom barnomsorgen. Många äldre kan t. ex. hjälpa till med sagoläsning och mathållning, men många besitter också gedigna yrkeskunskaper som barnomsorgen kan använda. Som exempel kan nämnas att hjälpa till med enklare reparationsarbeten, lära barnen sy, väva, snickra m. m. Dessutom bör fler män aktivt rekryteras för arbete inom barnomsorgen. Även skolungdom bör kunna göra insatser inom barnomsorgen.

Det kommer även i framtiden att finnas barn under 6 år som står utanför den kommunala barnomsorgen. Det gäller barn, vilkas föräldrar väljer att stanna hemma, barn som bor i glesbygd m. fl. Dessa barn kan ibland bli utan stimulans av andra barn och också gå miste om den pedagogiska lek miljö daghemmen kan erbjuda. Därför är det viktigt att också bygga ut öppna lekskolor och satsa på andra aktiviteter som vänder sig till dessa barn, t. ex. parklek. Även deltidsförskolor bör byggas ut nedåt åldrarna så att vi når dessa grupper. Samtidigt är det viktigt att utveckla deltidsförskolans arbetsformer, så att de barn som kommer att vistas där under 3 år finner vistelsen i deltidsförskolan meningsfull.

3. Barnomsorgens organisation

Flera vuxna delar i dag ansvaret för de barn som finns i samhällets barnomsorg. Det är viktigt med ett växelspel mellan dessa vuxna. Erfarenheter, värderingar och attityder behöver utbytas mellan vuxna och också mellan barn och vuxna. Man måste undvika en situation, där helt olika förhållningssätt och attityder i uppfostran skapar stora konflikter hos barnen. Därför är en samverkan mellan personal, föräldrar och barn viktig. I dag sker denna samverkan och detta samspel i alltför liten omfattning. Detta bl. a. beroende på föräldrars och även personals små möjligheter att påverka verksamhetens utformning. Även föräldrars arbetstider spelar naturligtvis en stor roll. Kommunernas budgetsystem begränsar starkt personalens och föräldrarnas möjligheter att påverka verksamheten vid daghem och fritidshem. Anslagen är i dag många gånger styrda i detalj genom beslut fattade över huvudet på dem som har det primära ansvaret för barnen.

Daghem och fritidshem är till för barnen och föräldrarna. En viktig slutsats av detta konstaterande är, att barn och föräldrar i så stor omfattning som möjligt bör kunna påverka verksamhetens innehåll. Vi tror, att om de som arbetar med olika saker själva får möjlighet att påverka verksamheten, så blir besluten bättre än om något överordnat organ fattar detaljbesluten. Ett system med ökat inflytande för föräldrar, personal och även barn, beträffande hela verksamheten vid daghem och fritidshem bör också innebära ett större engagemang från de berörda. Även för det pedagogiska arbetet vid institutionerna måste det innebära fördelar. Barnen skulle på annat sätt än i dag kunna få lära sig att delta i beslutsfattandet, lära sig att förstå orsakssammanhang i vad gäller resurser m. m., få möjlighet att aktivt delta i sysslorna vid daghemmen och fritidshemmen. Även föräldrarna skulle förmodligen genom ökade möjligheter till påverkan öka sitt engagemang och bli intresserade av att ta en aktiv del också i det dagliga arbetet vid daghem och fritidshem.

Utgångspunkten för hur daghemmen och fritidshemmen skall vara organiserade är alltså att så mycket som möjligt bör föras ned av beslutanderätten. Vissa beslut bör dock fortfarande fattas av kommunfullmäktige eller motsvarande.

För att få ett fungerande beslutsorgan skulle på varje institution en lokalstyrelse kunna bildas. Styrelsen skall bestå av föräldrar och personal. Lokalstyrelsen skulle fatta alla beslut som rör verksamheten vid daghemmet eller fritidshemmet och också beslut om hur de medel som anvisats av kommunfullmäktige skall användas. Om dagbarnvårdare finns knutna till daghemmet bör även representant för dessa ingå i styrelsen. För att även barnen skall få möjlighet att delta i besluten bör styrelsen diskutera olika frågor med barnen innan beslut fattas. Beroende på barnens ålder kan olika typer av frågor behandlas i barngruppen.

Kommunen ansvarar för anskaffande av lokal, hyreskostnaden, personal-

rekrytering, personaldimensionering, personalkostnader, fortbildning av personal samt inskrivning av barn. För övriga driftskostnader får varje daghem och fritidshem ett driftsbidrag, som skall täcka samtliga kostnader. Lokalstyrelsen beslutar sedan suveränt, inom angiven ekonomisk ram, hur pengarna skall användas.

Olika daghem och fritidshem skulle förmodligen göra mycket olika prioriteringar t. ex. mellan utflyktsresor och material, mathållning m. m. Olika arbetssätt skulle dessutom användas. Vissa daghem skulle förmodligen arbeta på samma sätt som i dag, medan andra kanske skulle satsa mera på nya aktiviteter. Detta kan ses både positivt och negativt. Vi tror för vår del, att denna brist på likformighet skulle innebära en positiv utveckling. En gardering mot alltför exklusiv verksamhet erhålles dels genom att kommunerna svarar för personalrekrytering och intagning av barn, dels genom att barnomsorgslagen ger riktlinjer för verksamheten.

Barn placerade i familjedaghem får inte samma möjligheter till pedagogisk lek och social träning som barnen på daghemmen och fritidshemmen erbjuds. Dessutom har kommunerna satsat mindre på material och fortbildning av personal när det gäller familjedaghemmen. I dag överlämnas också många gånger åt dagbarnvårdarna själva att ordna annan tillsyn vid t. ex. tandläkarbesök.

Vi anser därför, att en organisatorisk modell bör utarbetas som löser dessa problem. Ett sätt är att knyta dagbarnvårdarna till daghemmen och också ta in dem i viss verksamhet såsom fortbildning, utflykter m. m. Varje daghem skulle ha kontakt med de dagbarnvårdare, som bor i området. Dagbarnvårdarna skulle då kunna bli med i arbetslaget vid daghemmet vilket skulle ge dem större möjligheter än i dag att t. ex. diskutera frågor med anknytning till arbetet m. m. Det skulle också kunna lösa en mängd praktiska problem som i dag ter sig övermäktiga.

Vi vill starkt understryka vikten av att kommunerna ökar dagbarnvårdarnas möjligheter till fortbildning. Önskvärt är att arbetet organiseras på sådant sätt att dagbarnvårdarna i större utsträckning än i dag får kontakt med annan personal, som arbetar med barn. Både barnen i familjedaghemmen och dagbarnvårdarna skulle vinna mycket på en sådan samordning.

Sammanfattning

- Barnomsorgen måste byggas ut så att *alla* som vill ha kommunal tillsyn får det. En planering för att nå målet bör snabbt komma till stånd.
- Föräldrarnas önskemål bör i större omfattning styra formerna för barnomsorgen.
- Satsa på små enheter inom barnomsorgen i bostadsområdena (lägenhetsdaghem m. m.).

- Pensionärer och skolungdom bör få ökade möjligheter att delta i barnomsorgen.
- Fler män behöver rekryteras till barnomsorgen
- Öppna förskolor bör inrättas främst för de barn och föräldrar som inte utnyttjar kommunal barnomsorg.
- Föräldrar, personal och barn måste få ökat inflytande över barnomsorgen.
- Tillsätt lokala styrelser på daghem och fritidshem.
- Dagbarnvårdare och barnvårdare bör organisatoriskt knytas till daghemmen för att förbättra barnomsorgen för alla.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs
att riksdagen ger regeringen till känna vad som i motionen anförts
om utbyggnad av barnomsorgen.

Stockholm den 25 januari 1978

BONNIE BERNSTRÖM (fp)

OLLE WÄSTBERG (fp)

i Stockholm

INGEGÄRD FRÆNKEL (fp)

